

מידה כנגד מידה

אחת מהנורמות הבסיסיות ביותר ביחסי אנוש היא ללא ספק "מידה כנגד מידה". כמה טבעי ומתבקש, להחזיר טובה למי שעשה לך טובה. מדובר בערך שהוא כה טבעי ומובן מאליו, עד שמי שלא מחזיר טובה כלפי מי שגמל לו טובה, יחשב ככפוי טובה. מידה שהיא בהחלט לא ראויה ולא מכובדת. עד כאן הדברים ברורים.

ברם, יש צד נוסף לרעיון של "מידה כנגד מידה", מהצד ההפוך – מנקודת מבטו של יוזם התהליך, בעל המחווה הראשון. הנחת היסוד היא כי טבעם של בני אדם להחזיר טובה כנגד טובה. לפיכך, טבעי הוא שמי שגומל חסד, מצפה הוא שיחזירו לו מידה כנגד מידה.

לאור זאת, הרעיון של "מידה כנגד מידה" משמש גם אמצעי אפקטיבי בתהליכים של פיוס, בניית אמון וניהול סכסוכים. מחקרים בתחומי ניהול סכסוכים, טוענים שגם במצבים משבריים קשים, ניתן לבנות אמון ולשקם יחסים באמצעות תהליך של "מידה כנגד מידה". זה מתחיל בצד אחד שמגלה מעוף, מוטיבציה ויוזמה, ומציע מחווה כלפי הצד השני למרות ודווקא עקב המצב המשברי ביחסים. זה יכול להיות עזרה, פרגון, מילה טובה ובמקרים מסויימים אמירת שלום בלבד. הנטייה הנורמטיבית האנושית לא מאפשרת למקבל המחווה להישאר אדיש ולא להגיב במחווה שכנגד. אז, בעקבות תגובת הנגד שלו, מתחיל להירקם קשר ותקשורת ובהמשך נבנה גם אמון, יחסים ושיתוף הפעולה.

הרעיון של "מידה כנגד מידה" כדרך לבניית אמון ולשיתוף פעולה, ממומש לא רק ביחסים בינאישיים, אלא גם ביחב"ל (יחסים בינלאומיים). שם, הרעיון נדון תחת הכותרת TFT (Tit For Tat), והוא גם משתלב בתוך סוגיות של תורת המשחקים במסגרת ניהול של מדיניות חוץ. תחום מרתק אך לא נאריך בנקודה זו.

נחזור לעניינינו. נמצאנו למדים כי הרעיון של "מידה כנגד מידה" בא לידי ביטוי בשני היבטים. בהיבט הראשון, הוא מהווה ביטוי להתנהגות נורמטיבית בסיסית וטבעית. במקביל, הוא משמש מנוף לבניית אמון ולהתפיסות.

פרשת "ווארא" בספר שמות מלמדת אותנו כי "מידה כנגד מידה" קיימת לא רק ביחסי אנוש אלא גם ביחסי טבע ואדם. המעיין בפרשה, ישים לב לעובדה כי כול מכות מצרים בוצעו ע"י משה למעט שלוש – דם, צפרדע וכינים. רש"י הפרשן שם לב לנקודה זו, ומסביר מדוע. במכות דם וצפרדע שמקורן ביאור (ז', י"ט): "לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים". מאוחר יותר מסביר רש"י, כי גם מכת כינים שמקורה בעפר, לא בוצעה ע"י משה (ח', י"ב): "לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי". מדהים לראות את החיבור בין האירועים השונים, ולהפיק ערך נורמטיבי רב חשיבות.

דומה שדרך המטפורה המעניינת של רש"י הפרשן, ניתן ללמוד על מערכת יחסים רחבה ומעמיקה בין טבע ואדם. מערכת יחסים זאת מבוססת על תלות ואיזונים עדינים ושבריריים. האדם זקוק לטבע למחיתו ולקיומו, והטבע מאידך זקוק לאדם "לשומרה ולעובדה" כפי שאדם הראשון מצווה ע"י אלוהים.

מדובר אפוא במערכת יחסים של תן וקח, שבה הערך "מידה כנגד מידה" משמש כבסיס כפול בזיקה שבין טבע ואדם. זיקה ערכית מוסרית, וזיקה של אמון ויחסים. במבט ראשון, פרשתנו מלמדת רק על הזיקה הערכית. הטבע שומר על האדם והאדם מחוייב לשמור על הטבע. אבל, נדמה שהתורה רומזת גם למימד עמוק יותר – תהליך של בניית אמון ושיתוף פעולה. תהליך שתחילתו ביוזמה של הטבע בצעד בונה אמון וממשיך בתגובת המשך של האדם.

האם יחסי האמון ושיתוף הפעולה שנרקמים בפרשתנו בין טבע ואדם, נשמרים עד היום? – נדמה שהדברים מצריכים עיון ולימוד.